

## **Streszczenie: Polsko-czeski kryzys graniczny w świetle prawa międzynarodowego**

Stosunki pomiędzy Polską a Czechosłowacją, a od 1993 roku Republiką Czeską były i wciąż są naznaczone sporami terytorialnymi. Wkrótce po odzyskaniu niepodległości przez obydwa państwa w 1918 roku, doszło do konfliktu o Śląsk Cieszyński, z kulminacją zarzewia polityczno-społecznego wokół regionu Zaolzia. Pomimo początkowych prób rozwiązania statusu Śląska Cieszyńskiego w sposób pokojowy, to ostatecznie spór o status tego obszaru popchnął obydwa państwa do konfrontacji zbrojnej w 1919 roku. W 1920 roku, w obliczu trwającego ataku bolszewickiego na Polskę, uregulowanie granicy zostało pozostawione Mocarstwom Alianckim, które zdecydowały o podzieleniu spornego obszaru. Rozwiązanie to nie uspokoiło nastrojów pomiędzy zwaśnionymi państwami i nałożyło się cieniem na całość przedwojennych relacji polsko-czechosłowackich. Trudną sytuację Czechosłowacji w 1938 roku wykorzystwała Polska dokonując w formie ultimatum rewindykacji dotychczasowej linii granicznej w rejonie Zaolzia. Działanie Warszawy utrudniało możliwość znalezienia wspólnego dialogu między rządami na emigracji w okresie II wojny światowej. Kwestia zaolziańska niemal doprowadziła już po zakończeniu tego konfliktu do wojny polsko-czechosłowackiej, miała wpływ na przebieg operacji *Dunaj* i inwazji na Czechosłowację i dopiero zawarte w latach 50. XX porozumienia, jak również przemiany w obydwu państwach po 1989 roku pozwoliły na swoisty „reset” wzajemnych relacji. Trzeba jednak podnieść, że kwestia terytorialna nie pozostała jednak całkowicie załatwiona, bowiem Republika Czeska wciąż zalega z przekazaniem Polsce ok. 4,0 ha terytorium jako wynik wykonanej wymiany w latach 50. XX w. Jednocześnie pojawiają się nowe wyzwania związane ze posiadaniem wspólnej granicy, takie jak sprawa kopalni Turów i szkód transgranicznych o wymiarze środowiskowym.

O polsko-czechosłowackich stosunkach politycznych powstało wiele wartościowych pozycji historycznych, które analizowały problem sporu granicznego w świetle historii stosunków międzynarodowych oraz dyplomacji. Nie istnieją jednak analizy dotyczące stricte zagadnień prawnych, pomimo że obydwa państwa od 1918 roku były częścią post-wersalskiego porządku międzynarodowego, opierającego się na zasadzie *pacta sunt servanda*, zakazie użycia siły bądź groźby jej użycia oraz uczestniczyły na zasadzie członkostwa w organizacji kolektywnego bezpieczeństwa międzynarodowego jakim była Liga Narodów. To rodzi pytania o to w jaki sposób prawo międzynarodowe regulowało, determinowało bądź też ograniczało (względnie powinno ograniczać) tryb załatwienia sporu oraz samą jego istotę. Odpowiedź na nie wymaga rekonstrukcji stanu prawnego obowiązującego pomiędzy państwami zarówno w okresie przedwojennym (co jest wyzwaniem badawczym z uwagi na kodyfikację zasad użycia siły oraz prawa traktatów dopiero po 1945 roku) jak i po zakończeniu II wojny światowej, z uwzględnieniem przemian wynikających z przyjęcia Karty Narodów Zjednoczonych. Spór miał wiele wymiarów czasowych i prawnych: kwestia ostatecznego charakteru decyzji Rady Ambasadorów z 1920 roku, zagadnienie legalności zajęcia Zaolzia w 1938 roku (co nie było przedmiotem analiz), analiza prawna kryzysu 1945 roku (który o mało nie doprowadził do wojny pomiędzy Polską a Czechosłowacją), zagadnienia prawnomiędzynarodowe dotyczące udziału Polski w operacji *Dunaj* z 1968 roku (w którym wątek graniczny odgrywał rolę), a także kwestia niewykonanej przez Republikę Czeską wymiany terytorialnej.

Projekt będzie obejmował swym zakresem przeprowadzenie kwerendy naukowej w archiwach polskich oraz czeskich, a także wizyty badawcze w Instytucie Generała Sikorskiego w Londynie oraz Pałacu Sprawiedliwości w Hadze (największej bibliotece prawa międzynarodowego). Wyniki projektu zostaną opublikowane w czasopiśmie naukowych prowadzonych przez wydawnictwa o uznanym zasięgu międzynarodowym oraz rozpowszechnione na konferencjach naukowych na szczeblu krajowym oraz międzynarodowym.